

ישיבת הפתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א לפרשת ויקהל-פקודי תשע"ז עבד ה' - הוא לבד חפשי

בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלקים לעשות (לשון עתיד) (בראשית ב, ב-ג). למה לא נאמר גם כאן בלשון עבר, "פי בו שבת מכל מלאכתו אשר עשה"? אולי אפשר להסביר כך: כוונת הפסוק לומר, שהקב"ה שבת ביום השביעי לא רק מן המלאכות אשר עשה כבר, אלא גם מאותה מלאכה שהוא עתיד לעשותה ועוד לא עשה. "ויברך אלקים את יום השביעי ויקדש אתו, פי בו שבת מכל מלאכתו", גם מהמלאכה שברא לעשות ועוד לא עשה.

עוד טעם, למה נשתנתה מלאכת הבערה משאר המלאכות

עוד טעם אחר אמרו, למה מלאכת הבערה חמורה פחות: הרי כל המלאכות הן מלאכת מחשבת, מלאכות של בריאה ויצירה, שה' ברא עמן את העולם. "ה' בְּחֶכְמָה יָסַד אָרֶץ, כוֹנֵן שָׁמַיִם בְּתְבוּנָה" (משלי ג, ט). אבל האש - עיקרה לכילוי. היא שורפת ומבערת את החומר. לכן, היא חמורה פחות משאר המלאכות, ולכן דוקא מלאכה זו, שאינה מלאכת יצירה כל כך - ללאו יצאת. זה טעם שני שאמרו, למה מלאכת הבערה ללאו יצאת.

זו באמת שאלה למעשה, מי שמבעיר אש בשבת ח"ו, על מה הוא חייב, על כילוי החומר או על יצירת האש. נחלקו בזה האחרונים - שו"ע הגר"ז וה"אבני נזר". בשו"ע הגר"ז (סי' תצ"ה בקונטרס אחרון סק"ב) כתב, שעיקר חיוב מבעיר הוא משום יצירת האש, (או הגדלתה כשהיא קיימת כבר). אך ב"אבני נזר" (או"ח סי' רל"ח) דן בדברי הגר"ז, ומסקנתו שהחיוב הוא משום כילוי החומר, ולא משום הבערת האש³. [וכן משמע לכאורה לשון "הבערה", שמשמעה יותר שחייב על ביעור החומר]. הנפקא מינא תהיה בכל מיני אש שאין בהם כילוי חומר. למשל, המדליק נורת חשמל - יש שם יצירת אש, אבל אין שם כילוי חומר. וכן המבעיר גז, יש אומרים שלא חייבים על כך מן התורה. אמנם בתוך הבלון, הגז נמצא במצב צבירה נוזלי, אבל כשהוא מתלקח באש הוא במצב צבירה של גז, ומצב צבירה כזה לא נקרא "חומר" בדיני התורה, ואם אם כך אולי אין חייבים על הבערה כזו. אינני פוסק כאן הלכות, אני רק מעורר את השאלות.

ביאורים נוספים ללאו ד"לא תבערו אש" וכו'
אבל יש עוד פירושים, למה אמרה תורה "לא תבערו אש בכל משבתיכם ביום השבת", ולא הסתפקה במה שנאמר בפסוק הקודם, "וביום השביעי יהיה לכם קדש שבת שבתון לה', כל העשה בו מלאכה יומת". רבי נתן

למה נשתנתה מלאכת הבערה משאר המלאכות?

התורה אומרת: "ששת ימים תעשה מלאכה, וביום השביעי יהיה לכם קדש שבת שבתון לה', כל העשה בו מלאכה יומת" (שמות לה, א-ב). מיד אחר כך אומרת התורה: "לא תבערו אש בכל משבתיכם ביום השבת" (שם, ג). שואלים חז"ל: הרי בפסוק הקודם נאמר כבר "וביום השביעי יהיה לכם קדש... כל העשה בו מלאכה יומת", ובכלל זה המבעיר אש בשבת, שאף זו מלאכה. מדוע א"כ צריכה התורה לצוות שוב, "לא תבערו אש בכל משבתיכם ביום השבת"? הרי איסור זה כלול כבר בפסוק הקודם!

חז"ל ענו על שאלה זו בכמה דרכים¹ (שבת כ, א; שם ע, א; סנה' לה, ב), ואחד התירושים שאמרו הוא, ש"הבערה ללאו יצאת" (שבת ע, א). כלומר, התורה פרטה במיוחד את מלאכת הבערה, כדי ללמדנו שהבערה אינה בכלל "כל העשה בו מלאכה יומת", אלא אסורה בלאו בלבד, ואין חייבים עליה מיתה. רוב הפוסקים לא פסקו כך, אבל זוהי דעת רבי יוסי, כפי שמובא בגמרא² (שם).

מה הסברא בזה? למה חילקה התורה בין מלאכת הבערה לשאר המלאכות? שמעתי ממורי ורבי הגה"צ רבי גדליה איזמן זצ"ל לבאר כך: הרי השביתה שלנו בשבת היא מעין שביתתו של הקב"ה במעשה בראשית. מאחר ו"ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ... וינח ביום השביעי" (שמות כ, י), לכן ציוה ה' שגם אנו נשבות ביום זה מאותן מלאכות ששבת שהוא שבת מהן ביום זה. אבל היתה מלאכה אחת שה' לא שבת ממנה באותה שבת. לא שבת, מפני שגם בימים שלפניה הוא לא השתמש בה. באיזו מלאכה מדובר? - במלאכת הבערה! חז"ל הרי אמרו, שהאש עלתה במחשבה לפרות בערב שבת, אבל למעשה נבראה רק במוצאי שבת (פסחים נד, א), [ולכן במוצאי שבת אנו מברכים "בורא מאורי האש", על בריאת האש במוצאי השבת הראשונה שהיתה בעולם]. ממילא, כיון שהשביתה ממלאכת הבערה היתה שונה מהשביתה משאר המלאכות, שכן האש לא נבראה בשלמותה בששת ימי המעשה, לכן אין מלאכה זו נחשבת כמלאכה מוחלטת, אלא רק "מקצת" מלאכה, ולכן החיוב עליה הוא רק חיוב לאו, ולא חיוב מיתה. כך באר מור"ה הגה"צ רבי גדליה איזמן זצ"ל.

על פי זה אפשר להסביר יפה את פסוקי פרשת "ויכולו". הפסוק אומר: "ויכלו השמים והארץ וכל צבאם. ויכל אלקים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה (לשון עבר), וישבת ביום השביעי מכל מלאכתו אשר עשה (לשון עבר). ויברך אלקים את יום השביעי ויקדש אתו, פי

וחכמים. הפסוק הרי אומר, "למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים פל ימי תיידך" (דברים טז, ג). בן זומא דורש, "ימי חייך - הימים; כל ימי חייך - הלילות. וחכמים אומרים, ימי חייך - העולם הזה; כל - להביא לימות המשיח. אמר להם בן זומא לחכמים: וכי מזכירין יציאת מצרים לימות המשיח?! והלא כבר נאמר: הנה ימים באים נאם ה', ולא יאמרו עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים, כי אם חי ה' אשר העלה ואשר הביא את זרע בית ישראל מארץ צפונה ומפל הארצות אשר הדרתים שם! אמרו לו: לא שתעקר יציאת מצרים ממקומה, אלא שתהא שעבוד מלכות עיקר, ויציאת מצרים טפל לו" (ברכות יב, ב).

מה שורש המחלוקת כאן? אולי אפשר לומר, שנחלקו בנקודה הזאת: הביטוי "פל ימי תיידך" נאמר בתורה בשני עונשים. אצל אדם הראשון נאמר "ארוהה האדמה בעבורך בעצבון תאכלנה פל ימי תיידך" (בראשית ג, יז), וגם אצל הנחש נאמר "על גחונך תלך ונעפר תאכל פל ימי תיידך" (שם, יד). אבל ההבדל ביניהם הוא, שהקללה של האדם כבר לא תהיה לנו בימות המשיח, שאז לא נצטרך לטרוח ולעמול כדי להוציא לחם מן הארץ, כי אז יתקיים בנו "ועמדו זרים ורעו צאנכם, ובני נכר אפריכם ונכרמיקם" (ישעיהו סא, ה). לעומת זה הקללה של הנחש תשאר גם בימות המשיח, שנאמר: "זאב וטלה ירעו כאחד, ואריה פבקר יאכל תבן, ונתש עפר ל חמו" (שם סה, כה). הרי שהקללה שנתקלה בה הנחש - "נעפר תאכל פל ימי תיידך" (בראשית ג, יד) - תשאר גם לימות המשיח, כאשר "זאב וטלה ירעו כאחד, ואריה פבקר יאכל תבן". והנה, ישראל נקראו "אדם" [ונאתן צאני, צאן מרעיתי, אדם אתם" (יחזקאל לד, לא), "אתם קרויין אדם, ואין אומות העולם קרויין אדם" (יבמות סא, א)], ומצרים נקראת נחש, [עגלה יפה פיה מצרים... קולה כנחש יליך" (ירמיהו מו, כ-כב)]. ממילא, אם העיקר הוא ה"אדם" - היינו שהדגש הוא על מה שנהיינו לעם ה', וקיבלנו תורה וא"י - אזי "פל ימי תיידך" לא מדבר על ימות המשיח, [כביאור "פל ימי תיידך" שנאמר אצל האדם]. וזוהי שיטת בן זומא. אך אם העיקר הוא הנחש - היינו שהדגש הוא על ביעור החומר והטומאה של מצרים - א"כ "פל ימי תיידך" מדבר גם על ימות המשיח, [כביאור "פל ימי תיידך" שנאמר אצל הנחש]. וזוהי שיטת חכמים.

והנה, הלכה כבן זומא, שמזכירין יציאת מצרים בלילות, ולא בימות המשיח. הרי שעיקר ההודאה והשמחה שלנו הם בזה שנעשינו עם ה', קיבלנו תורה, קיבלנו א"י, קיבלנו כל טוב, ולא בעונשים על המצרים. איננו שמחים בצרות שבאו על מצרים. הרי אנו שופכים קצת מהכוס השני בליל הסדר, כשמזכירים את עשרת המכות, להראות שהשמחה שלנו אינה שלמה. שאם המצרים לוקים, חסר בשמחה שלנו. חושבני, כשפרעה אומר למשה "העתירו אל ה'" ומבטיח לשלח את ישראל, משה יודע שפרעה לא יקיים את הבטחתו, אבל הוא מתפלל לה' בלב שלם, זו איננה אחיזת עינים, כי המכה הנוכחית כבר עשתה את שלה, ואין צורך שהמצרים יסבלו

אומר, ש"הבערה לחלק יצאת" (סנה' לה, ב). "שלא תאמר, עשאו לך כל המלאכות בעולם אחת - אינו חייב אלא חטאת אחת. לכך יצאת זו, להקיש אליה את כל הכלל ולומר לך: מה זו מיוחדת שהיא אב מלאכה וחייבין עליה בפני עצמה, שהרי הזהיר עליה בפני עצמה, אף כל שהיא אב מלאכה - חייבין עליה בפני עצמה" (רש"י שם⁴).

גם לפי רבי נתן שאומר הבערה לחלק יצאת, צריך לכאורה לומר את שני הטעמים שהזכרנו, למה דווקא הבערה לחלק יצאת, ולא מלאכה אחרת. רצה הכתוב להשמיע בזה, שאם הבערה, שהיא מלאכה שיש בה צד קולא, בכל זאת חייבים עליה בפני עצמה, כל שכן שאר המלאכות, החמורות ממנה, חייבים עליהן בפני עצמן. הטעמים שאמרנו בדעת רבי יוסי, יש בהם כדי לבאר יפה גם את דעת רבי נתן.

עוד פירושו, למה אמרה תורה "לא תבערו אש בכל משבתיכם ביום השבת", ולא הסתפקה באזהרת השבת שנאמרה בפסוק הקודם, כי מפסוק זה לומדים דין חדש, שלא לענוש עונשי בית דין בשבת (סנה' לה, ב). וכך גם פוסק הרמב"ם להלכה (רמב"ם הל' שבת פכ"ד ה"ז). עוד אפשר לומר בזה על דרך האגדה: הרי חז"ל אומרים, שבשבת הגיהנם שוכת (עי' סנה' סה, ב ורש"י שם ד"ה קברו של אביו), אבל למי? רק למי ששמר שבת. מי שלא שמר שבת, גם הגיהנם לא שוכת אצלו בשבת (זוהר ח"ב קנ, ב). על פי זה אפשר לפרש: לא תעשו מלאכה בשבת, כדי ש"לא תבערו אש בכל משבתיכם ביום השבת", שאם תצטרכו ח"ו לשבת בגיהנם, לא תבער לכם שם האש ביום השבת, ולפחות בשבת תהיה לכם שם מנוחה⁵ (ועי' כעין זה בבעל הטורים שמות לה, ג).

עוד יש לפרש על פי דברי הגמרא שאומרת: "אין הדליקה מצויה אלא במקום שיש חילול שבת, שנאמר: "ואם לא תשמעו אלי לקדש את יום השבת... והצתי אש בשעריה, ואכלה ארמנות ורושלם, ולא תכבה" (ירמיהו יז, כז). מאי ולא תכבה...? בשעה שאין בני אדם מצויין לכבותה" (שבת ק"ט, ב). אפשר א"כ לומר, שהפסוק "וביום השביעי יקנה לכם קדש" וכו' בא להזהירנו, שלא לעשות מלאכה בשבת, כדי שלא "לא תבערו אש בכל משבתיכם ביום השבת". כלומר, כדי שלא נגרום ח"ו להבערת אש במושבות בני ישראל, בגלל יום השבת שאינו נשמר⁶.

במה נחלקו בן זומא וחכמים

הזכרנו את השאלה, האם המבעיר אש בשבת חייב על יצירת האש או על כילוי החומר. כשאנו מדברים על יציאת מצרים, ג"כ קיימת השאלה הזו, האם עיקר ההודאה שלנו היא על ה"יצירה" שהיתה בזה, שיצאנו ממצרים ונהיינו לעם ה', קיבלנו תורה, קיבלנו א"י, קיבלנו את ביזת מצרים, או שעיקר ההודאה שלנו היא על העונשים של מצרים, ביעור החומר והטומאה של מצרים, "בכל אלהי מצרים אעשה שפטים". יש שני הפנים האלה בסיפור יציאת מצרים. אולי מותר לומר, שבשאלה זו נחלקו בן זומא

ה"חובת הלבבות" אומר על היצר הרע: "בן אדם, ראוי לך לדעת, כי השונא הגדול שיש לך בעולם הוא יצרך הנמסך בכוחות נפשך... אתה ישן לו והוא ער לך, ואתה מתעלם ממנו והוא אינו מתעלם ממך, (כלומר: אתה אינך שם לבך אליו, אבל הוא שם לבו להחטיא אותך). לְבַשׁ לְךָ בגדי הידידות (=הוא מתחפש ומתראה לך כידיד), וְעָדָה עָדֵי האהבה לך (=הוא מתקשט לפניך כאילו הוא אוהבך)" (שער יחוד המעשה פ"ה), אבל האמת היא, כפי שאומר ה"חובות הלבבות" בתחילת דבריו, שהיצר הרע הוא "השונא הגדול שיש לך בעולם"⁹, ואינו אלא מתחזה לאוהב שלך. זוהי שיטתו של בעל "חובות הלבבות".

והנה, לעניות דעתי, ה"חובות הלבבות" לא מיצה את הענין עד הסוף. נסביר את הדבר בעזרת משל: אם היינו שולחים מרגל למדינה כלשהי, למשל לסוריה, כדי לעמוד על סודות הצבא הסורי, מה היה עושה המרגל? היה משתדל להראות עצמו כידידו הטוב של הרמטכ"ל הסורי, או של אסד, שמח כשאסד שמח, עצוב כשאסד עצוב, וע"י זה היה מנסה לבצע את משימתו. והנה, גם אם יצליח אותו מרגל להתחזות לידידו הטוב של הנשיא הסורי, אבל דבר אחד ודאי לא יצליח לעשות: הוא לעולם לא יצליח לשכנע את הנשיא הסורי, שהוא (המרגל), הוא הוא נשיא סוריה! לכל היותר יצליח לשכנע את נשיא סוריה, שהוא ידידו הטוב ביותר, אבל לא יותר מכך. עד כדי כך אסד אינו טיפש, לחשוב שהמרגל זה הוא. זה הוא לא יחשוב. כך במרגל בשר ודם. אבל היצר הרע אינו מתנהג כך. ליצר הרע שיטה מתוחכמת הרבה יותר. הוא לא רק מתחפש לאיש זר שאוהב אותך, כמו שכתב ה"חובות הלבבות", אלא מתחפש אליך! מנסה לשכנע אותך, שהוא זה אתה! שאם "הוא" רוצה, פירושו ש"אתה" רוצה¹⁰. זהו מרגל גרוע יותר מכל מרגל שבעולם, וצריך ללמוד להבין שזהו מרגל, ולא אתה. צריך לדעת שהרצון האמיתי של הנשמה הוא לעבוד את ה', לחזור לשמים נקיה כמו שירדה משם. להבין שמה שאתה באמת רוצה זה מה שהתורה רוצה ממך, ולא מה שהיצר הרע רוצה ממך. כשנבין את זה - אז נהיה בני חורין באמת.

ממנה יותר. אם הצפרדעים כבר עשו את שלהם, משה מתפלל בלב שלם שהמצרים לא יסבלו מהם יותר, וכן בשאר המכות כשפרעה מבקש ממנו להתפלל. איננו שמחים על מפלת מצרים. אנו שמחים רק על הטובה שהגיעה אלינו, שיצאנו מעבדות לחרות, ונהיינו עבדי ה'.

החרות האמיתית - להיות עבד ה'

מתקני התפלה כינו את חג הפסח "זמן חרותנו", בגלל שיצאנו בו מעבדות לחרות. וקשה לכאורה: איזו חרות יש כאן? הרי נשארנו עבדים כמו שהיינו, ורק הבעלים עלינו הוחלפו. היינו עבדי פרעה, ועכשיו אנו עבדי ה'. ועוד יותר מזה קשה: הרי עבדותנו לה' מחייבת אותנו עוד יותר מאשר עבדותנו לפרעה! אצל פרעה עבדו רק ששה ימים בשבוע (שמו"ר א, כח), ובלילה נתנו קצת לישון (שם, יב), ואילו אצל הקב"ה האדם הוא עבד יומם ולילה! עשרים וארבע שעות ביממה, שבעה ימים בשבוע, הוא משועבד לדיני התורה: ההלכה קובעת לו כיצד יישן בלילה, כיצד יקום ממיטתו בבוקר, כיצד ירחץ את ידיו, כיצד יתלבש, כיצד יאכל ומה יאכל, ועוד. מה הרווחנו א"כ מיציאת מצרים?

חושבני שהתשובה לזה היא, שאמנם גם עכשיו אנו עבדים, אבל עבדות זו - היא החרות הגדולה ביותר! ובלשונו של רבי יהודה הלוי - "עבדי הזמן - עבדי עבדים הם; עבד ה' - הוא לבד חפשי"⁸! שהרי מהו עבד? עבד הוא זה שאינו יכול לפעול כרצונו, אלא משועבד לרצון אחרים. אף אחד לא שואל את העבד, אם הוא רוצה לחרוש היום את השדה או לא. האדון לבדו קובע, והעבד חייב למלא את הוראותיו. כזו היתה גם עבדות מצרים. ואולם, לא כן היא העבדות לקב"ה. העבדות לקב"ה אינה מכפיפה אותנו לרצון אחרים, אלא להפך! היא משעבדת אותנו לרצון עצמנו! כשאני עבד ה', זוהי החרות האמיתית, כי זהו רצונה האמיתי של הנשמה שלי, שהיא חלק אלוך ממעל, וממילא מה שה' רוצה - זה גם מה שהנשמה שלי רוצה.

אמנם היצר הרע מנסה לשכנע אותנו שלא לקיים את המצוות, ולצערנו הרבה פעמים הוא גם מצליח בזה, אבל הרצון הפנימי האמיתי שלנו הוא לעשות את רצון ה'. ממילא, כשאנו עבדים לה', הרי שבאמת אנו בני חורין, כי אנו פועלים לפי הרצון האמיתי שלנו. זה החופש האמיתי, להיות עבד ה', ולכן זה מה שהנשמה שלנו רוצה. זוהי עבדות מתוקה מדבש, וזוהי החרות האמיתית.

השיחה נערכה לפי שטחיות הבנתו של העורך,
וכל טעות או חסרון יש לתלות בעורך בלבד.

1. וגם מפרשי התורה תירצו שאלה זו בכמה אופנים על דרך הפשט.
2. יש להתבונן בשיטת רבי יוסי: הא בעלמא קי"ל, דדבר שיצא מן הכלל, ללמד על הכלל כולו יצא, וא"כ לכאורה מסתברת יותר שיטת רבי נתן, דהבערה לחלק יצאת, דילפי' מהבערה לכל שאר המלאכות דחייב על כל אחת בפני עצמה, משא"כ לרבי יוסי א"א ללמוד ממלאכת

הבערה לשאר המלאכות. וכבר עמד בזה הרמב"ן (שמות לה, ג) וכתב, דטעמיה דר' יוסי הוא, משום ששינתה התורה בלשונה בפסוק הקודם ולא אמרה "כָּל הָעֵשָׂה בּוֹ כָּל מְלָאכָה יוֹמֵת", רק אמרה "כָּל הָעֵשָׂה בּוֹ מְלָאכָה יוֹמֵת", א"כ הבערה כלל לא היתה מלכתחילה בכלל, וא"כ לא שייך לומר כאן "כל דבר שהיה בכלל" וכו'. [וביאור זה של הרמב"ן הוא לשיטתו (כריש דבריו שם), שלשון "מלאכה" סתם אינה כוללת מלאכת אוכל נפש, ורק לשון "כל מלאכה" כוללת גם מלאכת אוכל נפש]. ועוד תירץ, מדקאמר קרא בלשון לאו בעלמא "לא תבְּעֵרוּ אֶשׁ כָּל מְשֻׁבְּתֵיכֶם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת", ולא קאמר "כל המבעיר אש בכל מושבותיכם ביום השבת יומת", משמע לרבי יוסי דהוא לאו בעלמא, ואין בו חיוב מיתה.

3. ועי' בספרו של הרב שליט"א "ירושלים במועדיה" - שבת קדש (ח"ג - מלאכות), מעמ' רנ"ג ואילך, שדן במחלוקת זו.
4. כך פירש רש"י בפסחים (ה, ב ד"ה ושמע מינה) ובשני מקומות במס' סנהדרין (לה, ב ד"ה לחלק יצאת; סב, א ד"ה לחלק). אבל ביבמות (ו, ב ד"ה לחלק) פירש "לחלק יצאת" לענין מיתה ב"ד, וז"ל: "שלא תאמר אינו חייב סקילה עד שיחלל שבת בכל המלאכות, לכך יצתה הבערה מן הכלל לחלק: מה הבערה מיוחדת שהיא אב מלאכה וחייב עליה כרת וסקילה בפני עצמה, אף כל שהוא אב מלאכה חייב עליו כרת וסקילה בפני עצמו".

5. לכן כתוב ברמ"א, להאריך במוצאי שבת באמירת "ויהי נַעֲמָ" ובסדר קדושה, כדי שיהיה לרשעים עוד קצת שקט לפני שיחזרו לגהנם (רמ"א או"ח סי' רצ"ה). וכן כתבו מטעם זה להאריך באמירת "והוא רחום" ו"ברכו" במוצאי שבת (עי' רמ"א שם סי' רצ"ג ס"ג, ובכף החיים שם סי' ק"ב).

6. עוד נמצא בספרים הקדושים, שפסוק זה בא להזהיר בפרט על כעס בשבת, "כי יום השבת צריך להיות כולו בחן ובחסד ובשלום ובאהבה רבה, כי בו שובתים אפילו רשעים שבגיהנם. ועל כן עבירה כפולה היא, מי שמראה כעס בשבת [דעצם הכעס הוא עבירה אחת, ומה שהוא עושה כן ביום השבת הוא עבירה שניה]. וכבר נתנו סימנים, 'לא תבערו אש בכל משבתיכם ביום השבת' (תיקוני זהר פה, א), והוא אש המחלוקת וחיימום הכעס. ויהיה נזהר בזה בזהירות גדולה מחצות [ערב] שבת ואילך, שהוא ל"א שעות [שבת - כ"ד שעות, ערב שבת - שש שעות, מוצ"ש - שעה אחת], וזהו 'לא תבערו אש' וגו' [לא בגימטריא - ל"א שעות] (של"ה, מסכת שבת פרק נר מצוה אות ל"ב). [ובגמ' מובא מעשה בשני בני אדם, שבכל ערב שבת בין השמשות היתה מתלקחת מריבה ביניהם, עד שבא רבי מאיר והשכין שלום ביניהם, והצטער על כך השטן ביותר (גיטין נב, א). וביארו בזה בספה"ק, שהשטן משתדל מאד לעורר מריבות בין בני"א דוקא בשבת ובערב שבת, כדי להכשילם באיסור זה. ולכן הזהירו חז"ל, 'אף על גב דאמור רבנן שלשה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשיכה וכו' - צריך למימרנהו בניחותא" (שבת לד, א). הזהירו במיוחד כאן שידבר בניחותא, כיון שבשעה זו השטן משתדל דוקא לגרום לכעס ולמריבה בבית, "לכבוד שבת". וכבר אמרו, דערב השבת בין השמשות - "סתם קדירות רותחות הן" (שם). וכן המליצו, "הבערה לחלק יצאת" - שאש המחלוקת והמריבה לחלק יצאת, ולעשות פירוד בין הדבקים. וכן "ללא יצאת" - שהיא נגרמת מחמת שמחשיב את חברו ל"לאו", שאינו מכבדו ואינו מעריכו, ואינו חשוב בעיניו לכלום].

7. "מה ראה הקב"ה להקיש מלכות מצרים לנחש? - מה הנחש מעוקם, אף מלכות מצרים מעקמת דרכיה" (שמו"ר ט, ג).
8. וכעין זה כתב גם האבן עזרא (במדבר ו, ז) וז"ל: "ודע כי כל בני אדם עבדי תאוות העולם, והמלך באמת שיש לו נזר ועטרת מלכות בראשו - כל מי שהוא חפשי מן התאוות". [ובאר שם שלכן נקרא הנזיר "נזיר", מלשון "נָזַר", שהוא פרוש מתאוות העולם, ועל כן הוא מלך אמיתי הראוי לכתר מלכות].

9. ועי' בגמרא (סוכה נב, א), ששבעה שמות יש לו ליצר הרע, ואחד מהם הוא "שונא". [ושבעה שמות אלו מגדירים את מגוון צדדיו ומרכיביו של יצה"ר, ואת הופעותיו השונות. והם מכוונים כנגד שבע מדרגות של טומאה שהיצר עלול לטמא בהן את האדם (כפי ענין החטא), וכנגדן יש שבעה מדורים בגיהנם להעניש בהם את ההולכים אחר היצר, כל אחד לפי מדרגת חטאו וטומאתו (זוהר ח"ב רסג, א)].
10. ומבואר ב"נפש החיים", שענין זה הוא תוצאה מחטא אדם הראשון. שקודם החטא היה יצר הרע חיצוני לאדם, ואחר החטא "היצר המפתה את האדם הוא בתוך האדם עצמו, ומתדמה לאדם שהוא עצמו הוא הרוצה ונמשך לעשות העון, ולא שאחר חוץ ממנו מפתהו" (נפש החיים שער א' פ"ו בהגה"ה השנייה. ועי' מכתב מאליהו ח"ב עמ' 138). ושתי בחינות אלו של יצה"ר מוגדרות בפי חז"ל (ברכות יז, א) "שאור שבעיסה" (מבפנים) ו"שעבוד מלכויות" (מבחוץ). ובזוהר (רעיא מהימנא ח"ג רלב, ב) אמרו ששאור שבעיסה הוא הערב רב, והוא קשה משעבוד מלכויות, כי הוא דבוק באדם יותר.